

Şiirde Domestik Mekânlara İlişkin Yansımalar: Behçet Necatigil ve İlhan Berk Şiirleri

Reflections on Domestic Spaces in Poetry: Poems of Behçet Necatigil and İlhan Berk

Büşra AYDIN *, Zeynep TUNA ULTAV **

Öz

Bu çalışma ev içi mekânların edebi bir tür olan şiirsel anlatım üzerinden analizini yaparak, sosyal ve kültürel olarak değişime neden olmuş modernleşme sürecinin iç mekânlara etkilerini ve ortaya çıkan değişimlerin şiirlerde betimlenen ev içi mekânlar üzerindeki yansımalarını incelemektedir. Modern şiir anlayışının hiçbir harekete ya da şiir topluluğuna dahil edilemeyen nadir şairlerinden biri olan Behçet Necatigil ve İkinci Yeni şiir hareketinin önde gelen ismi ve en güçlü savunucusu olarak anılan İlhan Berk'in şiirleri ve ev içi mekânlara ilişkin sahip oldukları tutumlar, her ne kadar farklı şiir anlayışlarına sahip olan şairler olsalar da önemli ölçüde benzerlik taşımaktadırlar. Dolayısıyla, ev içi mekânları ele alan bu iki şairin eserleri bu çalışma için önemli edebi kaynaklar olarak referans sağlamaktadır. Eserlerinde ev içi mekânlara ilişkin betimlemeler incelendiğinde, evler huzursuzluk ya da mutluluk mekânları olarak olumlu ve olumsuz yönleriyle yer bulmuşlardır. Evin şairler üzerinde uyandırdığı bu çelişkili durumlar aynı zamanda ev-sokak çatışması, modernleşme döneminden önceki yaşam alanlarına özlem gibi durumları ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda şiirler, “Ev Kavramına Olumlu Yaklaşımlar”, “Ev Kavramına Olumsuz Yaklaşımlar” ve “Evi Oluşturan Unsurlara Yaklaşımlar” başlıkları altında sınıflandırılarak analiz edilmiştir. Çalışmanın sonucunda; edebiyat-mimarlık ilişkisi bağlamında incelendiğinde şiirlerde betimlenen mekânların, bireylerin mekânla kurdukları ilişkileri, toplumdaki değişimlerin birey üstündeki etkileri gibi konularda yazınsal kaynak olarak görülebildiği ortaya konmaktadır. Şiirlerde belli bir dönemin betimlemesi olarak ev içi mekânlar, modernizmin ve değişimlerin kullanıcılar üzerindeki etkisini incelemek için faydalı kaynaklar olarak değerlendirilmişlerdir.

Anahtar sözcükler: Disiplinlerarasılık, Ev İçi Mekân, Ev, Modernizm, Şiir, Behçet Necatigil, İlhan Berk

Abstract

This study examines the effects of the modernization process that caused social and cultural changes on interior spaces and the reflections of the resulting changes on the domestic spaces depicted in the poems by analyzing domestic spaces through poetic expression, which is a literary genre. Poems of Behçet Necatigil, who is one of the rare poets of the modern poetry understanding that cannot be included in any movement or poetry society, and İlhan Berk, who is known

* Lisansüstü öğrencisi, Yaşar Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İç Mimarlık Yüksek Lisans Programı. E-posta: busraydin148@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9450-2938

** Doç. Dr., Yaşar Üniversitesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü. E-posta: zeynep.tunaultav@yasar.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0478-7333

as the leading name and the strongest defender of the Second New poetry movement, have significantly similar attitudes towards domestic spaces, although they have different understanding of poetry. Accordingly, the works of these two poets dealing with domestic spaces provide references as important literary sources for this study. When the depictions of domestic spaces are examined in their works, the houses are considered as spaces of unrest or happiness with their positive and negative aspects. These contradictory situations that the house aroused on the poets also revealed situations such as house-street conflict, longing for living spaces before the modernization period. In this context, the poems were classified and analyzed under the titles of “Positive Approaches to the Concept of Home”, “Negative Approaches to the Concept of Home” and “Approaches to the Elements That Make Up Home”. As a result of the study; when poems examined in the context of the relationship between literature and architecture, it is revealed that the spaces depicted in poems can be seen as a literary source in issues such as the relationships between individual and space, and the effects of changes in society on the individual. As a depiction of a certain period in the poems, domestic spaces have been considered as useful resources to examine the effects of modernism and changes on users.

Keywords: Interdisciplinarity, Domestic Space, Home, Modernism, Poetry, Behçet Necatigil, İlhan Berk

Giriş

Disiplinlerarası çalışmalarla beslenen mimarlık alanı ve edebiyat her zaman etkileşim içinde olan disiplinler olarak var olmuşlardır. Her ne kadar mimarlık ve edebiyat ilişkisi bağlamında mekânsal incelemeler daha çok roman ve hikâye başta olmak üzere edebi eserler üzerinden ele alınsa da, şiir ve mimarlık etkileşim içine girdiğinde, mekân yaşanan bir yer olmanın ötesine geçer. Şiirlerde ele alınan mekânlar, şairin tüm yaşantı ve düşlerini, kentlerin ve evlerin hafızalarında toplayan ve aynalarında yansıtan simgesel, nesnel ve imgesel kaynaklardır (Narlı, 2014). Edebiyat eseri olarak şiir, basılı sayfalarda sabitlenmiş çeşitli türden bir dünya, mimarın keşfetmesi için farklı bir mekânsallık sağlar (Grafe, Havik & Maaskant, 2006). Şiir ve mimari; dili, yapısı, ritmi, denge benzerliği ve evrensel düşünce gelişimi ile bireyleri kendi gerçekliğinde karakteristiği yeniden kurarken dünyayı yeniden kavramaya yöneltmektedir (Öztekin, 2016). Şiir aracılığıyla mekânları betimleyen mimarlık ve iç mekân imgelerinin şiirdeki göndermeleri hem okuyucunun hem de tasarımcının şiirin yazıldığı döneminin atmosferinin anlaşılmasında önemli bir kaynak oluşturmaktadır. Şairin fiziksel çevrede olup bitenleri nasıl algıladığı ve bunu şiirlerinde nasıl aktardığı önemlidir. Bir kentin, sokağın veya iç mekânın atmosferini edebi metinler üzerinden anlamaya çalışmak, tasarımcıya farklı bakış açıları sağlamaktadır.

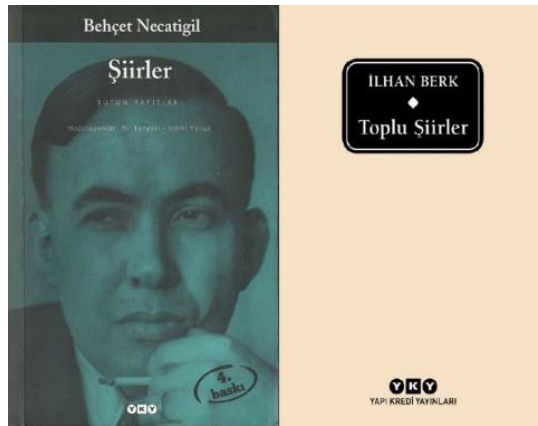
Bu çalışmanın amacı, modernizmin etkisiyle ortaya çıkan sosyal ve kültürel etkilerin iç mekânlara yansımalarını ve iç mekân ile dış çevre arasındaki ilişkinin dönüşümlerini edebi bir tür olan şiir üzerinden analizini yapmak ve şiirlerde betimlenen mekânları incelemektir. 20. yüzyıl modernleşme sürecinde kentsel yapı değişmiş ve insanların yaşadığı mekânlar da bu dönüşüme dâhil edilmiştir. Bu alanlar, kullanıcıları sadece fiziksel olarak değil psikolojik olarak da etkiler. Bu doğrultuda, Behçet Necatigil ve İlhan Berk’in eserleri, aynı şiir topluluğuna dâhil olmasalar bile, benzer konuları ele alan ve toplumsal değişimlere karşı benzer tavırları sergileyen bu iki şairin şiirleri, modernleşmenin etkilerinin yarattığı dönüşümleri ve mekân ile kullanıcıları arasındaki ilişkileri okumak için edebi bir kaynak olarak seçilmişlerdir. Behçet Necatigil (1916-1979) ve İlhan Berk (1918-2008) aynı dönemlerde eserler ortaya koymuşlardır. İlhan Berk İkinci Yeni şiir hareketinin önde gelen ismi ve en güçlü savunucusu olarak anılırken, Behçet Necatigil kendi bağımsız şiirini kurmuş ve ikisi de modern Türk edebiyat tarihinde önemli şairler olarak yer almıştır.

Kendi şiirini kurmak isteyen Behçet Necatigil hiçbir şiir topluluğuna katılmasa da zaman zaman kapalı deyişi benimseyerek İkinci Yeni’ye geçişi kolaylaştıran şairler arasındadır (Akkanat, 2015). Necatigil, şiire yeni bir bakış açısı getiren ve yeniliklere her zaman açık olan İlhan Berk’i öncüsü olarak tanımlamaktadır (Berk, 2003). Öte yandan İlhan Berk’in (2003) Behçet Necatigil’in ölümünden sonra kaleme aldığı *Behçet Necatigil* başlıklı şiirinde Necatigil’in şiirini tamamen kendi karakteri ve dünyaya bakış açısıyla oluşturduğunu vurgulamaktadır. Birbirlerine yakın tutumlar sergileyen bu şairlerin eserleri bu çalışma için önemli edebi kaynaklar olarak referans sağlamaktadır.

Çalışma kapsamında şiirsel mekân ortamında modernizm ve mekân etkileşimlerinin yansımaları ve mimari mekânın yeniden inşası, modernleşme söylemi üzerinden tartışılmaktadır. Çalışmanın odak noktası, modernizmin Cumhuriyet Dönemi’nden sonra mekânlara ve insanlara yansımalarını, ilgili literatür çalışmaları yardımıyla şiiri inceleyerek keşfetmektir. Bu dönemde değişimlerin ortaya çıkmasının arka

planında, birey ve toplum arasındaki farklılıkların daha belirgin hale gelmesini tetikleyen modern süreçler vardır. Cumhuriyet döneminden sonraki dönemde şiirin mekânla ilişkisinin temel özelliklerini anlamak için, farklı edebi üsluplara dahil olsalar da şiirlerinde aynı konuları ele alan, toplumsal dönüşümlere ve insanla ilgili sorunlara değinen Behçet Necatigil ve İlhan Berk'in eserleri analiz edilmiştir. Bu bağlamda iki şairin tüm şiirleri incelendiğinde şiirleri üç ortak tema altında sınıflandırmak mümkündür: “Ev Kavramına Olumlu Yaklaşımlar”, “Ev Kavramına Olumsuz Yaklaşımlar”, “Evi Oluşturan Unsurlara Yaklaşımlar”. “Ev Kavramına Olumlu Yaklaşımlar” başlığı altında şairlerin evi bir yuva, bir sığınak olarak gördüklerinden söz edilmektedir. “Ev Kavramına Olumsuz Yaklaşımlar” başlığı altında şairlerin evlerle çatışmaları ve evlerin kaçmak istedikleri boğucu yerler olarak nasıl ele alındığı, modernleşme sürecinde değişikliklere uğramış ev içi mekân mekânlar hakkındaki görüşleri ve iç mekânlar ile kent-sokak bağlamı arasındaki çelişkiler incelenmektedir. “Evi Oluşturan Unsurlara Yaklaşımlar” başlığı altında ise şairlerin, evi oluşturan odalar, balkonlar, duvarlar, pencereler, eşikler gibi mimari öğeleri nasıl yansıttığı incelenmektedir.

Çalışma yöntemi olarak, literatür taraması yapılarak, öncelikle şiirin mimari unsurları nasıl yansıttığını anlamak amacıyla mimari bağlamla ilgili kaynaklar incelendikten sonra şiir-mekân ilişkisi ve modernizmin etkisi analiz edilmiştir. Aynı dönemde farklı şiir anlayışını benimseyen İlhan Berk ve Behçet Necatigil'in mekân hakkındaki bakış açıları belirlenerek şiirlerinde mekân algısı ve o dönemdeki toplumsal değişimlerin insanlar ve mekânlar üzerindeki etkileri üzerinde durulmuştur. Çalışma *Behçet Necatigil'in Şiirleri* (Tüm Eserler) (2009) ve İlhan Berk'in *Toplu Şiirler* (2003) kitapları incelenerek oluşturulmuştur (Şekil 1).

Şekil 1. Behçet Necatigil ve İlhan Berk, şiir kitap kapakları (Necatigil, 2009; Berk, 2003)

Şiir ve Mekân İlişkileri

Şiirde Ev İçi Mekânların Yansıması

Doğa, insanlığın mekânsal anlamda varoluşunun ilk alanıdır. İnsan doğada zamanla olgunlaşmış ve sınırsızlığın hâkim olduğu bir coğrafyada zamanla kendine ait sınırlar istemiş ve barınak kavramını ortaya çıkarmıştır. İç mekânda yaşayan insan kendini dış dünyadan ayıran ve dış dünyaya açan mekânlar ortaya çıkarmıştır. Kökleri mağaralardan gelen insanlığın temel barınağını dönüştürme ve geliştirme aşamaları bize nihayetinde dört duvarla oluşturulan ev içi mekânı hediye etmiştir. Bu oluşum da ev içi mekânların temelini oluşturmuştur (Aydın, 2016). Ev kavramı tarihsel süreç boyunca farklı biçimlere bürünmüştür. Ev, iç mekân, insanın barınma, sığınma ihtiyacını karşılamak için inşa ettiği kabuktur. İnsan evde varlığını tanımlar, aile kurar ve yaşadığı bu mekândan destek alarak ailesini korumaya ve varlığının devamını sağlamaya çalışır (Demir, 2011). Ev kavramı düşünürler tarafından farklı şekillerde ele alınmıştır. Heidegger'e göre, ev, şöyle ya da böyle barındığımız fiziksel bir yapı değildir. Ev, insanın dünyada ve varlık içinde temel bulunma biçimidir. Bu temel biçim, fiziksel evin ev olarak ortaya çıkmasının ön koşuludur (Heidegger, 1971). Bachelard ise, iç mekânın içtenlik değerlerinin fenomenolojisini inceleme konusunda

evin ayrıcalıklı bir yere sahip olduğunu belirtir. Ev insana aynı anda dağınık imgeler ve bir imgeler bütünü sağlar. Ev bu nedenle gerçek bir kozmostur. İnsanın dünyadaki köşesi ve ilk evrenidir. İnsanın fikirleri, anıları ve rüyaları için en büyük birleştirici kuvvetlerden biridir. İnsan hayatında kazanılmış şeylerin korunmasını sağlar, bunları devamlı kılar. Ev, kişi ile yaşamı arasında, mekândaki deneyime anlam, bütünlük ve düzen getiren ilişkiler bütünüdür ve bireylere, yaşanılan yere, geçmişe ve geleceğe bağlı olma özelliği taşır. Ev bir anlamda kişilerin yaşama biçimlerinin ifadesidir (Bachelard, 1996). Ev, aynı zamanda insanın evrenidir. İnsanın sahip olduğu ya da ardında bırakmak zorunda kaldığı izlerin evrenidir. Evin insan ruhu üzerindeki etkilerinden bahsetmek gerekirse iç mekâna yönelebiliriz: “İç mekân, bireyin yalnızca evreni değil, aynı zamanda mahfazasıdır. Bir mekânda yaşamak, orada izler bırakmak demektir” (Benjamin, 1999, s. 9).

Öte yandan edebi eserler, evin varlığını çağrıştırdığı duygularla birlikte yansıtmaktadır. Mimarlık ve edebiyat arasında yazınsal bir simbiyoz geleneği vardır. Kutsal kitaplardan masallara, çağdaş Japon mangalarına kadar, dünya edebiyatının her türü ve dönemi, ev kavramı ve temsili tarafından etkilenir ve oluşur. Yazarlar, genellikle mimari terimler ve imgeler kullanarak edebiyat ve yazma sürecini tanımlamışlardır. Ayrıca birçok edebi terim ve tür, yapı, görünüm, bakış açısı, karakter, iç mekân, eşik, perspektif gibi ev mimarisıyla ilişkilendirilir (Mezei & Briganti, 2012). Ayrıca şiir, efsane veya hikâye gibi edebiyatta mimari mekânlara yazar tarafından bir atmosfer veya sahne oluşturmak için başvurulabilir. Bilinçsiz deneyimin izleri ve mimarının mecazi potansiyeli hayal gücünde kendine yer bulur. Böylece yazar, mimarının fiziksel deneyimini hayali veya fantastik bir deneyime dönüştürür. Fiziksel bir gerçeklik, yaratıcı, edebi bir görüşü dönüştürür (Thomson, 2004). Yazarlar ve şairler, bireyi belirli bir zamanın ve toplumun bir parçası olarak görürler ve onu çevreleyen alanı belirli bir sosyal zamanın sonucu olarak işlerler. Bu bakış açısıyla yazılan eserler, bir toplumun değişimlerini takip etmemiz için son derece faydalı bir materyal sağlamaktadır (Badanka, 2019). Çünkü edebiyatın ana malzemesi özelde birey ve onun yaşamı iken genelde ise toplum ve toplumsal hayattır. Edebi eserler bireye, topluma ait olayları dille yoğurup, gerçek hayata benzer yaşamlar kurgularlar. Bu bağlamda yazar, edebi eserler aracılığıyla bireye ve yaşadığı topluma ayna tutmaktadırlar (Demir, 2011).

Edebi bir eser olarak şiir de gerçek yaşam alanlarını, dönemin özelliklerini ve insanlar üzerindeki etkilerini anlamak için önemli bir kaynak sağlar. Şairlerin mekâna nasıl yaklaştıkları, mekânı ve dönemi şiire nasıl taşıdıkları önemli bir noktadır. Şiir aracılığıyla mekâna bakmak, şairin var olması ve varlığını anlamlandırması nedeniyle somut bir mekân algısı sağlar. Bu da dönemin mekânsal okuması için önemli bir kaynak sağlar (İlhan, 2019). Öte yandan şiir, evi çağrıştırdığı tüm metaforlarla ifade eder. Şiir ve yuva ilişkisinde doğrudan anlatım, sembolik ve hayali anlatımların oluşturduğu birçok anlam alanı vardır. Bu alanlar içinde evin ilkel koruma ve barınma işlevinden; evin hafızayı yaratan ve koruyan bir varlık haline gelene kadar birçok anlamı vardır (Narlı, 2014). Bachelard’a göre, ev, düşü barındırır, düş kuramı korur, ev, dinginlik içinde düş kurmamızı sağlar. Diğer yandan, kapalı mekân anıları saklar ve korur. Bu yüzden ev mekânın şiirsel özünü taşır (Bachelard, 1996). Böylelikle evin kendine özgü imgelerine ve bireye sağladıklarını en çok şiir yoluyla anlamak mümkün olmaktadır.

Edebiyat ve mekân arasındaki ilişki, mekândaki hafızanın analiz edilmesi ve hafızaya alınan mekânın hatırlama yoluyla analiz edilmesi ve mekânın yansıtıcı niteliğinin görülmesi üzerine kuruludur. Mekânlarda insan izleri ve insan üzerindeki mekân izleri aranmadan yapılan herhangi bir analiz eksiktir (Yener, 2012). Ev, içinde insanların izlerini saklayarak bize yaşadığını, acı çektiğini ve nefes aldığını göstermeye çalışır. Ev, içinde yaşayan insanın kültürel ve bireysel niteliklerini vurgular ve genellikle bir medeniyetin özünü yansıtır (Badanka, 2019). Öte yandan ilk ev fikrinin ortaya çıkışından bugünkü konut anlayışına kadar yaşamdaki değişimlerle çeşitli şekillerde yüz yüze gelmişler ve bütün bunlardan uzaklaşabileceği evi kendilerine sığınak olarak seçmişlerdir. İnsanlar için de ev, dışarıda yaşanacak olumsuz etkenlere, yaşanan değişimlere karşı korumanın yanı sıra yaşamın devamlılığında geçmişe ait duygu ve anıları barındıran bir yer edinmiştir. Ev, en çeşitli teorik ufuklar çerçevesinde incelendiğinde, içimizdeki hayali varlığımızın topografyasına dönüşür (Bachelard, 1996). Bu nedenle, alan anılarla ve güven duygusuyla ilişkilendirilir. İlk hatıralarımızın oluştuğu mahremiyetin bir temsili olarak, ev güven duygusunun olduğu ve dış etkenlerin, toplumsal dönüşümlerin oluşturduğu tehdide karşı korunan bir alan haline gelmiştir. Toplumda yaşanan, bireyi ve var olduğu mekân olan evi ve çevresini de dönüşüme sokan en önemli dönüşümlerden birisi olan

modernleşme hareketi de toplumun her kesimini etkilemiş değişimlerden biridir. Modernizasyonla birlikte değişen teknoloji hızına ve mekânların fiziksel ihtiyaçlarına karşı bu dönüşümde kullanıcının adaptasyon hızı yetersiz kalmıştır. Modernizmle birlikte gelen hızlanma, mekânı ağır veya hantal, geride bırakılacak veya zayıf, görünmez ve yüzeysel bir şeye dönüştürmüştür. Bireyin durduğu yer, olması gereken yer yani 'tam burası' değildir. Hep bir şimdilik 'burada' ve hiç durmadan 'oraya' ulaşmaya çalışandır. Modern insanlar buldukları mekânda her zaman endişelidir. Bu süreçte şehkentir yapısı değişmiş ve insanların yaşadığı ev içi mekânlar da bu dönüşüme dahil olmuştur (İlhan, 2019). Modern kentin evleri doğal olandan izole edilmiştir; konut ve mekân arasındaki oranlar yapay hale gelmiştir. Bu evlerde her şey makineleşmiş ve içtenlikli hayat, bu konutların her yanından kaçıp girmiştir (Narlı, 2014). Bu başkalaşıma uğramış yerler, kullanıcıları sadece fiziksel olarak değil psikolojik olarak da etkilemiştir.

Behçet Necatigil ve İlhan Berk Şiirinden Mekânsal Yansımalar

Modern Türk şiirinde özellikle Cumhuriyet sonrası dönemde farklı şiir hareketleri görülür. İkinci Yeni gibi şiir hareketleri, Cumhuriyet dönemi şiirinin farklı anlayışlarla nasıl değiştiğini, farklı zevklere ve ihtiyaçlara göre nasıl dönüştüğünü ve şekillendiğini göstermektedir (Eren Estekanchi, 2018). Ancak İkinci Yeni şairlerin sanat ve şiir anlayışlarına yakın bir tutum benimseyip, yine de hiçbir şiir hareketine dahil olmadan bağımsız olarak modern Türk şiirinin önemli bir parçası olmayı başaran, bu hareketin dışında önemli isimler de vardır. Behçet Necatigil bu şairlerden biridir (Eren Estekanchi, 2018). Behçet Necatigil ve İlhan Berk'in şiir üslupları düşünüldüğünde, şiirleri edebi bir kaynak olarak mimari metaforun kaynağı olmuştur. İkinci Yeni Hareket'in en güçlü olduğu 1957-1961 yılları arasında hiçbir harekete dâhil olmayan Necatigil, kapalı, düşünce temelli bir şiir anlayışını da benimsemiştir. Necatigil dönemin önde gelen isimlerinin şiir anlayışı ile etkileşime girer ve zaman zaman şiirlerinde uygun unsurları kullanır. İlhan Berk gibi Behçet Necatigil de bir dönem İkinci Yeni Hareket unsurlarını taşıyan şiirler yazmıştır (Gökalp, 1992). İlhan Berk ve Behçet Necatigil şiirlerinde ahşap evden apartmana dönüşüm, Cumhuriyet döneminden sonra ve modernleşmenin ortaya çıkmasıyla yaşanan dönüşümlerin etkisiyle sorunsallaştırılırken, diğer yandan bireyin ile ailesiyle ya da kendisiyle olan ilişkileri, çevresi ve hatta dış dünyadan bahsedilir. Dış dünyanın acımasızlığından ve zorluklarından kaçıp eve sığınan birey, iç mekânda huzuru bulamayan birey, iç mekân-sokak çatışması, geçmiş mekânlara duyulan özlem, iç mekânın oluşturan unsurlar şairleri şiirlerinde tartışılır. İlhan Berk'in şiir kitaplarındaki mekânlar kişinin bakış açısını dünyaya yansıttığı için önemlidir. İlhan Berk şiirinde, yaşadığı dönemin değişimlerini ve toplumdaki dönüşümleri modernizmle ele alarak, mekâna farklı açılardan yaklaşmış ve dönemi yansıtmaya açısından önemli bir şair olmuştur. Kent halkının yaşadığı sorunlara, makineleşme ile gelen değişimlere değinmiş ve bu sorunları gündelik hayatta insanları çevreleyen mekânlar, evler ve nesnelere aracılığıyla şiirlerine yansıtmıştır (Satış, 2019). Türk edebiyatında evlerin şairi olarak bilinen Behçet Necatigil ise evleri sadece mekân olarak değil, sembolize ettikleri değerlerle de işler (Gökalp-Alpaslan, 2003). Necatigil şiirinde sıradan insanların hayatını ve topluma hitap eden konuları ele alır. Böylelikle toplumsal ve bireysel konuları şiirine alırken, günlük yaşamı ve küçük insanın hallerini şiirlerinde işlemektedir (Eren Estekanchi, 2018).

Behçet Necatigil ve İlhan Berk Şiirlerinde Ev İçi Mekânların Analizi

Ev Kavramına Olumlu Yaklaşımlar

Ev, hayatımızı sürdürmemizi sağlayan mekândır. Ev bireyin aile hayatıdır. Bireyi forma sokan ev, ailedir (Şişmanoğlu, 2003). *Aile* şiirinde Behçet Necatigil, evi yuva kavramıyla ilişkilendirir ve kavramın taşıdığı tüm pozitif düşüncelerle evi betimler. Böylece bir anlamda ev aileyle özdeşleşen bir mekân haline gelir. Şiirde Necatigil'in betimlediği ev, bireyin diğer aile üyeleriyle birlikte güven içinde hissettiği mekân olarak ele alınır ve aynı zamanda evin dışında kalan modern hayatın sıkıntılarıyla arasındaki fark vurgulanmaktadır:

“Sağ çıkıp günlük savaştan,
Evin yolunu tutmuşum.
Yemek yedik, çocuklarım uyudu.
İniyor üstüme yavaştan
Allah’ın beyaz bulutu,
Kederlerimi unutmmuşum.

Hayatta olduğuma
Seviniyorum şimdi:
Kavuştum çoluk çocuğuma,
Koltuğuma uzandım, rahatım.
Kahvem içime sindi,
Başladı gecelik saltanatım” (Necatigil, 2009, s. 23)

Bir diğer şiirde, evle birlikte sahip olunan hayatla dış dünyadaki farklılıklar üzerinde durulmaktadır. İç mekân-dış mekân kavramlarının birbirinden tümüyle ayrı ve sahip olduğu nitelikler nedeniyle farklı yaşam biçimlerini vurgulayan iki mekân olarak betimlenmektedir. Ev, aileyi barındıran ve dış dünyada gerçekleşen her türlü şeye karşı korunaklı bir mekân, yuva olarak ele alınmaktadır. Necatigil şiirde evi huzurun karşılığı olarak nitelerken, evin dışında kalan her türlü mekânı huzursuzluğun ve paniğin hâkim olduğu alanlar şeklinde yansıtır:

“Evlerine dönenler ayrı
Onlar gider huzura ve aşka.
Erkeklerin sokakta kalanları
Bambaşka.
(...)
Çünkü geceye karşı konur iki türlü:
Biri ailece, evlerde
Öbürü harvurup ömrü,
İçkili yerlerde” (Necatigil, 2009, s. 50-51).

Necatigil *İçerlek* şiirinde her bireyin bir şekilde ait olduğu, dönebileceği bir evin olması gerekliliğini vurgular. Şiir, dış dünyadaki yaşamın ilgi çekici yönleri olsa da bir evin sağladığı ait olma hissinden daha üstün olduğu düşüncesini barındırmaktadır:

“Onlar evlerde yaşamazlar mı, şaşıyorum.
Evlere uğramaz, evlerde iş yapmaz,
(...)
Trenler, gemiler, düşler, bırakıyor insanı bir yerde
Sonra dönülmez bir yol gibi ev!
Onların yolları, akşam üstleri, gece
Sona ermez mi evlerde, şaşıyorum.
Yorgunlukları yollara yaymak, iyi ama sonu yok ki!

Sevdalar sokaklarda serin ama sonu yok ki!
Bölüşmek umutları, paylaşmak acıları, bunalmak,
Ummak yarınlardan bir şey, evcek, yok mu.
Şaşıyorum” (Necatigil, 2009, s. 138).

Necatigil *Varsa Ev* şiirinde evin aile ve birey için bir arada tutan ve koruyucu yanını vurgulamaktadır. Ev her ne kadar bireyin uzaklaştığı hatta koptuğunu düşündüğü bir mekân olarak görülse de eninde sonunda geri döneceği kendini varlığının bir parçası da olan tek yerdir, yuvadır, sığınaktır:

“Bensiz olamazlar dönerler
Çok denedim.
Ben büyüğüm affederim
Ben evim” (Necatigil, 2009, s. 92).

Her ne kadar birey evin dışındaki hayatın çekiciliğine kapılsa dahi yaşamın içindeki devinimler ve kaoslardan uzak, sakin, huzurlu bir mekân arayışına girer ve kaçınılmaz olarak sığınılan bu mekân ev olarak varlık bulur. Bireyin yaşadığı bu süreç ve evin barındırdığı tüm duygular Necatigil tarafından *Liman* şiirinde metaforik yaklaşımlarla ele alınmaktadır. Şiirde evin varlığı, dış dünyadaki yaşamın karmaşıklığından ve yorucu akışından uzaklaşılan bir sığınak sunan liman olarak sembolize edilmektedir:

“Güçlü fırtınalarda direkleri kırılmış
Gemiler bize sığınır—bulduk sanırız.
Görmezler. Varsa yoksa uzaklar—
Onarırız. Giderler, kalırız.
Sonra gecelerde: Bu son olsun, son
Gönderme— Engine yalvarırız.
Sonra büyür daha da” (Necatigil, 2009, s. 239)

Diğer yandan İlhan Berk de benzer yaklaşımlarla evi şiirlerinde betimlemiştir. İlhan Berk bir diğer şiiri *Büyük bir eğretileme: ev* eserinde önceki şiirinde olduğu gibi evin fiziksel var oluşunun haricinde daha çok taşıdığı soyut anlamlar üzerinde durmaktadır. Berk şiirde evleri hem bireye en yakın hem de bireyin kendini en uzak hissettiği mekânlar olarak betimler. Ona göre bireyin yaşadığı ev onun varlığını tanımlamasına yardımcı olan, hayata ilişkin ilk düşüncelerini geliştirdiği, aynı zamanda anılarını da barındıran mekân olarak karşısına çıkar:

“Ev hemen de varsıl imgeler dünyasının kapılarını çalar.
Ev: Ayrıcalıklı varlık.
Hep gidip geleceğimiz bir yer var: Ev.
Ev büyük bir eğretileme: Hem yanı başımızda hem de
Dünyanın bir ucunda
Ev, sensindir.
Ev, yurdundur. (Berk, 2003, s. 1409)
(...)
Zamanı depolayıp yaşar ev.
Evi geçiyolları besler.
Ev düş yumakları dürer: Çağrılıdır düşe.
Büyük bir düş: Evde olmak.
Ev: Bilinçdışının tahtı.
Dünyadır ev” (Berk, 2003, s. 1411).

Bireyin sahip olduğu eve ilişkin anılar varlığını korudukça mekân değişse dahi evin barındırdığı tüm hisler bireyin yaşadığı mekânda kendine yer bulur ve ev fikrinin sağladığı aidiyet hissini varlığında barındırmaya devam eder. Bachelard’ın da vurguladığı gibi “ev, düşlemeyi barındırır, düşleyeni korur; ev, huzur içinde düş kurmamızı sağlar. Geçmişte oturduğumuz konutlar içimizde yıkılıp gitmediğinden eski evlerin anılarını birer düşünme olarak yeniden yaşarız” (Bachelard, 1996, s.32):

“O evler ki bana mutlu sahiplerini düşündürür
Mermer aslanlı odalarıyla rüyalarım girmişti” (Berk, 2003, s. 32)

İlhan Berk evleri aile, yuva kavramlarıyla ilişkilendirmiş ve içtenlik mekânları olarak ele almıştır. Ev aitlik, sıcaklık, mutluluk gibi kavramlarla ele alınmakta ve bireyin aile kavramını özleştirdiği alan olarak betimlenmektedir:

“Ev sıcaktı
Sofrada tarhana vardı
Başında yedi kişi vardı
Yedisinin de yüreği
Pırıl pırıldı” (Berk, 2003, s. 123)

Bachelard, “Ev insan yaşamında kazanılmış şeylerin korunmasını sağlar, bunları sürekli kılar. Ev olmasaydı insan dağılıp giderdi” der (Bachelard, 1996, s. 34-35). Bachelard’ın vurgulamak istediği evin, insanı, insanın düşlerini, anılarını, varlığını ve zihinsel bütünlüğü sağlıyor ve koruyor olmasıdır. Bunun yanı sıra ev, sığınılan, koruyan ve içinde yaşayanları birbirine bağlayan bir yapı olarak da görev yapar (Demir, 2011). Ev dışarıda durmaksızın devam eden hayattan kaçınmak, olumsuzluklara karşı sığınılan, ya da huzuru ve mutluluğu barındıran, güven ve aitlik hissini bireye sağlayan mekânlar olarak Behçet Necatigil ve İlhan Berk’in şiirlerinde ortaya konmaktadır. Necatigil için ev bir nevi bireyin dış dünyanın huzursuz devinimlerinden kurtuluşunun ana mekânı olarak hizmet etmiştir. Necatigil’in şiirinde günlük yaşamdaki akışın içinde ev kullanıcılarıyla canlanır, varlığı tanımlanır. Dış dünyadan uzaklaşıp evin bütünlüğüne dahil olan her bireyle birlikte evin anlamı artar, her biri için ev huzurun, sakinliğin yansıması haline gelir. Berk içinse yine benzer bir tutumla, ev dış dünyada yaşanacak her türlü olumsuz etkilere karşı korumanın yanı sıra yaşamın akışı içinde duyguları, anıları içinde barındıran bir mekâna bürünmüştür.

Ev Kavramına Olumsuz Yaklaşımlar

Behçet Necatigil ve İlhan Berk şiirlerinde ev ve aile önemli bir unsur olarak yer alır. Şairler için ev adeta bir sığınak olarak sembolize edilir. Bu sığınak anlayışı şiirlerinin de merkezi olmuştur. Ev, birey için her zaman geri dönülebilir bir mekânken, toplumda meydana gelen dönüşümlerle beraber ortaya çıkan sosyal ve ekonomik problemlerin etkisiyle ev mekânı boğucu, bireyi sıkı bir mekân haline dönüşmüştür. Şiirlerde betimlenen bu mekânlarda kişilerin günlük yaşam karşısında sıkıntılı ve tedirgin tavrı egemen olmuştur.

Behçet Necatigil *Evlerle Savaş* şiirinde evin sonu gelmeyen gereksinimlerini ve bireyin bu gereksinimlerin karşısında zor duruma düşmesini betimlemektedir. Modernizasyonla birlikte değişen şehir yaşamında varlığını sürdürmeye çalışan bireyin katlanması gereken maddi sıkıntılara vurgu yapılır. Evin ihtiyaçları doğrultusunda birey üzerinde yadsınamaz gücü betimlenmiştir. Evde oluşan bu yeni atmosfer ve bunun yarattığı baskı ve huzursuzluk sonucunda birey evden uzaklaşmaya başlar ve bir anlamda eve karşı yabancılaşma hissi ortaya çıkar:

“Körükler cılız olmak
Evlerin hiddetini,
Evlerle savaşımız
Savaşların çetini.

Evler her gün dolar biz dışarı:
—Git, getir!
Emredilen ekmeği akşamları
Alın terlerimiz getirecektir...” (Necatigil, 2009, s. 85)

Her ne kadar ev dış dünyaya karşı bir koruyucu bir sığınak vadetse de birey evin var ettiği sınırlardan hoşnut değildir. Birey her ne kadar dış dünyadaki yaşama merakla yaklaşırsa da onu getirdiği değişim ve kaos karşısında cesaretini kaybeder. Bunun sonucunda da ev birey için zamanla daralan boğucu bir mekâna dönüşür:

“Satırlarda soldu yüzün
Kalabalık evlerde eğreti
Üzgünüm, üzgünsün
Mumlar eridi.

Sokaklar, eğlenceler uzakta
Farkında bile değilsin
Hasadını esirgeyen toprakta
Bitkinim, bitkinsin” (Necatigil, 2009, s. 87).

Necatigil’in şiirinde en başta korunaklı bir sığınak olarak betimlenen ev, daha sonra dar bir dörtgene, bazen bir hücreye ya da çöle dönüşmektedir. Evin bireye yüklediği bu duygu değişimleri neticesinde ev artık yuva ve aidiyet hissinden uzaklaşmış ve bireyi kapana kısılmış gibi hissettirmektedir:

“Dar dörtgende günler
Un, toz
Parçalanan taş değil, kalbiniz
İndikçe balyoz.”
(Necatigil, 2009, s. 132)

“Çok sıcak da bunalmışsak dört duvar çölünde
Uzun içli çingirakları bekleriz”
(Necatigil, 2009, s. 204)

“Şimdi bir hücreye kapanacaksınız
Ah kafa aklınızdan da geçmişti
Ama nerde vaktinde sizde o yürek
Enginlere açılıydınız” (Necatigil, 2009, s. 397)

Necatigil’in bir diğer şiiri olan *Havasız Soluklar* şiirinde de bireyin yaşadığı bu baskı hissedilmektedir. Evin içindeki her öge, her eşya bu kapana kısılma hissini arttırmaktadır. Bireyin öncesinde sığınağı olarak gördüğü ev artık onu sıkan, bunaltan, nefes almasını dahi engelleyen, kaçmak, uzaklaşmak istediği bir mekân haline dönüşmüştür.

“Sonra, sağ duvarın sonundaki sobadan,
Paslı borulardan çıkan ses
Çarptı kulaklarıma:
Tıkanık, zifirli, kısık bir gırtlak gibi
Soluyordu soba, soba boruları.
Sonra, hurda bir şeker sandığına tıklımış
Minderlerin, kilimlerin, yünlerin sesi:
(Hiçbiri atılamaz, lazım.) Hırıltılı, hasta ses.
Sonra, iskemle, masa, leğen, çocuk arabası,
Gazocağı, sararmış kağıtlar, süpürge.
Sonra, dolapta bir sürü giysilerin sesi:
(Hiçbiri atılamaz, lazım.) Kapalı, hapis, sıkışık,

Belki de şimdiden boğulmuş
Boğulmuş, boğulmakta binbir öteberinin
Soluduğunu duydum, hızlı, yavaş.
(...)
Duydum, gördüm karanlıkta korkunç:
Eşya, hiç uyumamış, soluyordu
Ben soluyordum.
Yıllardır aynı dram, bunalarak, uyanmak,
Görmek, duymak eşyanın zalimce emdiğini,
Azıcık, ancak bana, havayı emdiğini.
Hangi birimize yetsin pencere,
İki cam pencere.
(...)
Daracık odalarda dört yandan adım adım
Yatağa yaklaşıyor eşya.
Bir benim burda ezilen, uyumak zorunda, cılız.” (Necatigil, 2009, s. 107)

Bireyde eve karşı oluşan bu negatif algı modernleşmenin getirdiği değişimler ve bu değişimlerin kişilerin yaşadıkları mekânlara yansımalarıyla belirgin bir şekilde artmıştır. Birey sokaktan, dış dünyadan kaçmak isteği evinde yuvasında artık aradığı huzuru bulamaz. Ev artık bireyin her yönden hissettiği yabancılaşmanın öznesi haline gelmiştir. Sığınmak istediği ev artık onun için boğucu, toplumsal değişmeler sonucu maddi ve manevi olarak yüklendiği her şeyin sembolleşmiş hali olarak karşısında yer almaktadır. Necatigil’in *Ev Çölü* şiirinde de yaşanan bu durumlar betimlenmiştir. Sorumluluktan bunalan birey evin var ettiği hem fiziksel hem de psikolojik sınırlandırmalar nedeniyle kendini hapsedilmiş hissetmektedir:

“Alev alev yanıyor temmuz ortası sokak
Sıcak olanca evde
Delikli taşlara demin dökülen su
Tuzlu bir tortu oldu düştüğü yerde
(...)
Boşuna açsam kapasam
Emmiş yakan sığağı pencere, perde

Yaprak kımıldamıyor, gevşek, bitkin,
Dağılırken eşya
Tıkayan sıcakta bunalıyorum
(...)
Evlerde kalmanın dehşetini duydum
Senin kadar ben de” (Necatigil, 2009, s. 142)

Gerçek veya düşsel evrende uzamın önemli bir parçası olan kapı, görsel, işlevsel, göstergesel, renk, boyut, mekân ve tarihsel açıdan farklı anlamlara, okumalara açık hem edebiyatta hem de görsel sanatlarda önemli bir semboldür (Şişmanoğlu, 2003). Ev için dış dünya ile bir geçiş, bağlantı noktası oluşturan kapı, evin fiziksel bir parçasının yanı sıra olmasının yanı sıra eve dönük, evler şairi olarak anılan Necatigil için önemli bir nesne olarak şiirinde kendine yer bulmaktadır. Her ne kadar ev iç mekânını dış dünyadan ayıran bir obje olsa da aynı zamanda kapı evin dış dünyaya açılan iç mekânla sokaktaki hayat arasındaki ilk iletişim noktasıdır. Ancak Necatigil’in *Bir Kapı* şiirinde bireyin kapısı içe dönüktür, dış mekânla iletişimi kesen bir nesne olarak sembolize edilir. Birey kendini dış hayattan soyutlar, yalnızlığıyla birlikte eve kapatır fakat diğer yandan da anlayamamaktan da korkmaktadır:

“Açıldıkça çarpar, içe dönmük bir kapı
Ama sen— ancak bu oldukça.
Kırılır-- yıkılırken çekil,
Karanlık park ağaçlar bir sıra.
Yalnız— sonra seni kim anlatır
Ne anlatır yokluğunda?” (Necatigil, 2009, s. 294)

Diğer yandan, renk, ışık, ses hep birlikte ya da ayrı ayrı, bireyde evin, nesnelerin, evde yaşanan durumların ya da olayların kalıcı olmalarını sağlar. Bu bağlamda ses, ışık, renk, sıcaklık mekânla birlikte ele alınması gereken kavramlardır. Mekânın bireyin hafızasında yer bulması bu unsurlarla ilgilidir. İçinde kötü anıların deneyimlendiği mekânlar genellikle karanlık, renklerden yoksun, soğuk alanlar olarak bellekte kendine yer bulmaktadır (Demir, 2011). İlhan Berk de bu bağlamda ev iç mekânlarını yalnızlık ve sessizlikle ilişkilendirmiş ve evi sıkıntının merkezi olarak şiirinde ele almıştır. Şiirde evin karanlık oluşu ve pencerelerinin küçük olması gibi evin fiziksel durumuna verilen referanslar gerçekte Berk’in evin onda uyandırdığı psikolojik değişimlerin sembolleridir. Evin fiziksel olarak karanlık olması ve sahip olduğu bu olumsuz özellikleri, aslında evin bireyde uyandırdığı mutsuzluk ve sıkıntının yansımaları olarak şiirde kendine yer bulmuştur. Ev boğucu, tekinsiz, uzaklaşımak istenen bir mekân olarak betimlenmiştir:

“Evinizin içi ne karanlık
Pencereleri el kadar
Karşı ovalara güneş vurdu
Kaldırsam ayağa kalkmaz mısın” (Berk, 2003, s. 142)

İlhan Berk bireylerin mutsuzluğunu ve yalnızlığını yanstan evleri, penceresi olmayan ya da kapalı mekânlar olarak betimlemektedir. Büyük bir hızla devam eden hayata ilişkin görüntüler sağlayan pencerelerden yoksun, soyutlanmış olarak sembolize edilen bu mekânlar bireyin yabancılaştığı iç mekânları da vurgulamaktadır:

“Bütün pencereleri, kapıları kapalı, hiç ışık sızmayan, hiç hayat olmayan” (Berk, 2003, s. 645)

Evlere ilişkin en öznel mekânlar olarak görülen odalar, Berk tarafından bireyin yaşamına gözlemci olan aynı zamanda da yalnızlığını yansıtan mekânlardır. Küçük, karanlık ve dar mekânlar genellikle İlhan Berk’in şiirlerinde olumsuz bir tavırla betimlenmişlerdir:

“Ve dip odalı evler gibi sinirli, gergin ve karanlık
(...)
Ve küçük evleri küçük bir sokağa açılır ve çıkmaz
(...)
(Gök görünmüyordur çünkü evlerinden
Ve hep dimdiktir saçları)” (Berk, 2017, s. 698-699)

İlhan Berk’in bazı şiirlerinde yalnızlıkla özdeşleştirilen evler, dış dünyaya kapalı tamamen soyutlanmış mekânlar olarak ele alınmıştır. Şiirde Berk’e göre evlerin soğuk olarak betimlenmesi, evin yuva anlayışından uzaklığını ifade ediş şeklidir. Evler bireyleri yalnızlığa ve sessizliğe mahkûm eden bir mekân olarak ele alınır:

“Bomboş sokaklar ve soğuk evlerin içi bir adam çıksa diyorum bir şeyler sorsam diyorum” (Berk, 2003, s. 488)

Bir diğer şiirinde Berk, evi yine sessizlik kavramıyla bütünleştirerek tanımlar. Ev kavramı yuva fikrinden uzak sessizliği, yalnızlığı yansıtan mekânlar olarak şiirde betimlenmektedir:

“Evin doğası sessizliktir.
Odalar, sofalar, merdivenler, döşemeler, sessizlik eğirir.
Sessizlik ister ev.
Ev keçiyolları yumağıdır. Bu keçiyolları besler onu.
Böyle bir sessizlik, sınırsızlık saçar.
Her şey de bu sessizliği dolu dolu yaşar.
evde paylaşılan tek şey de budur” (Berk, 2003, s. 154)

Ev fiziksel varlığıyla bireyleri sığınak olarak dış dünyanın getirdiği her türlü etkiden korurken diğer yandan psikolojik olarak her türlü duygularını yansıttıkları mekânlar olarak da var olmaktadır. Modernleşmeyle birlikte sosyal ve ekonomik değişimlerin yarattığı sorunlar, birey üzerinde baskı oluşturur. Şiirde baskıdan bunalmış kendi içine dönen bireye göre evler sıkıntının, yalnızlığın, tedirginliğin barındığı iç mekânlar olarak betimlenir:

“Ev (evin logosu) çoğun varsıl düşler kurdururken, duvar
sanki kendini dışlar: Her şeyden uzak durur.
Paylaşmaz evi.
Ev yokmuş gibi davranır.
Yalnız ev mi?
Kapattığı, çevirdiği kentleri, alanları, bahçeleri de kendinden
saymaz.
Her şeyden el çekerek yaşar.
Yalnızlığı seçmiştir.
Pencereler, kapılar, balkonlar, odalar, tavanlar, dolaplar iç
içe yaşarken o evin yabancıası gibidir” (Berk, 2003, s. 1445).

Geçmiş Mekânlara Özlem ve Modernleşme

Behçet Necatigil ve İlhan Berk şiirlerinde kentleşme, sanayileşme, modernleşme konularını işleyerek, bu durumların birey üstündeki negatif etkilerini ele alarak yaşadıkları toplumun geçirdiği değişimleri ortaya sermektedirler. Bu dönem şiirlerinde ev kavramı bir anı mekânı olarak incelenmektedir. *Evler* şiirinde Necatigil zaman geçtikçe toplumsal, sosyal, ekonomik ölçekte yaşanan değişimleri evler üzerinden betimlemektedir. Yüzyıllardır inşa edilen evlerin değişim içindeki rolü ve bireyler üzerindeki etkisi ele alınmaktadır. Necatigil *Evler* şiirinde evlerin mimari olarak değişimlerinin yanı sıra içlerinde yaşayan bireylerin de değişim geçirdiği vurgulanmaktadır. Evin bu değişim aşamalarında farklı türden insanların yaşamı anlatılır. Zengin ya da fakir bir evde yaşamına başlayan bireyin yaşam çizgisi de bu doğrultuda şekillenecektir. Şair bireyleri bu ölçüde bir sınıf ayrımına sürükleyen modern döneme ait evlerin etkilerini de betimlemiştir:

“İnsanlar yüzyıllar yılı evler yaptılar.
İrili ufaklı, birbirinden farklı,
Ahşap evler, kagir evler yaptılar.
(...)
Evlerin içi devir devir değişti
Evlerin dışı pencere, duvar.
(...)
Evlerin çoğu eskidi gitti, tamir edilemedi,
Evlerin çoğu gereği gibi tasvir edilemedi.
(...)

Evlerin içi oda oda üzüntü,
Evlerin dışı pencere, duvar.
(...)
İnananların kaderi besbelli evlere bağlı,
Zengin evler fakirlere çok yüksekten baktılar,
Kendi seviyesinde evler kız verdi, kız aldı.
Bazıları özlediler daha yüksek hayata,
Çırpındılar daha üste çıkmaya
Evler bırakmadı” (Necatigil, 2009, s. 43-44).

Modernleşmeyle birlikte, modernleşme öncesi döneme ait olan ahşap evlerin, modernleşen ve büyüyen bir ulusun yeni demografik, ekonomik ve yaşam tarzı ihtiyaçlarına artık uygun olmadıkları anda yerlerini yeni tip yapılaşma almıştır. Geçmişin evleri, yerlerini betonarme yapılara bırakmalarına rağmen, geçmişte kullanıcılarına sağladıkları manevi yakınlık bireyler üzerinde hâlâ hissedilmektedir. (Bertram, 2012). Bu nedenle birey apartmanlarla birlikte ortaya çıkan yeni yaşam tarzına alışmamaktadır. *Eski Sokak* şiirinde de modernleşmeden önceki döneme ait betimlemelere yer veren Necatigil, geçmişe ait vurguları modern çağa ait öğeler üzerinden ele almaktadır. “Sonra geniş caddelere çıktık” dizesiyle modernleşmeyle gelen kentleşmenin etkilerine değinmektedir. Diğer yandan ahşap evlerden bahsederek geçmişe ait evlerin sıcaklığından, içtenliğinden bahsederken, apartmanların getirdiği betonlaşmayla birlikte taşıdıkları soğukluk ve samimiyet eksikliğini vurgulamaktadır. Modernleşmenin sonucu olarak yabancılaşma, apartmanlarla birlikte gelen yalnızlık, boğuculuk, darlık gibi temaları bünyesinde barındıran içtenlikten uzak mekânlarda kendine yer bulmaktadır:

“Küçük ahşap bir dizi evlerdi
On yıl önce o sokak.
Sonra geniş caddelere çıktık
Apartman — sizden uzak
(...)
Açılan kapıyı hemen kapatmak
Karşılıklı gizlemektir bir şeyleri.
Gelip gidenimiz olurdu ya
Gülüşmeler bizden değildi” (Necatigil, 2009, s. 306).

Meydana gelen bu değişimleri en net olarak gittikçe artan apartmanların bireylerde neden olduğu etki üzerinden ele almak mümkündür. Birey geçmişte sahip olduğu yaşam şekline ve o dönemlerdeki mekânlara özlem duymaktadır:

“Sonra pek çok evlerin yerinde
Yeni binalar dikilmişti.
(...)
Ahtapotlar gibi apartmanlar
Buraya da salmış kollarını,
(...)
Eski günler neredesiniz,
Açın kapınızı da evinize gireyim.
Ama nerde o evler,
Ne bileyim” (Necatigil, 2009, s. 71-72).

Bertram’a göre geçmişteki ev, çocukluk dünyasını ve aynı zamanda paylaşılan kayıp deneyimini de temsil etmektedir; yani sadece çocukluğun, kişinin kendi ve ailesinin geçmişine ilişkin deneyimlerin kaybı değil, evin kendisine ait anılarının da kaybını ifade etmektedir. Geçmişte yaşanılan evde hissedilen ait olma

duygusunun hiç var olamayacağı korkusuyla bu kayıp hissi de yoğunlaşır (Bertram, 2012). Öte yandan, sosyal değişimlerin ve modernizmin etkisi bireyi toplumsal devinimler içinde yitip gitmeye sürüklemektedir. *Değişen Dünya* şiirinde Necatigil eski evlerin apartmanlara dönüşümünü betimleyerek meydana gelen değişimlerin etkilerini ortaya koymaktadır:

“Çocukluğumun geçtiği sokakta
Biraz dolaşayım dedim,
Şimdi oturduğum yerden uzakta.
(...)
Öyle bir hüznün çöktü ki içime” (Necatigil, 2009, s. 71)

Apartmanlaşmayla birlikte evin sahip olduğu yuva fikrinden uzaklaşmaya başlanmıştır. Bu durum da bireyde bu tür mekânlara karşı yabancılaşma düşüncesinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Ev, bireyin varlığıyla anlam kazanan, ruhunun yansımalarını barındıran mekânlardır. Necatigil *Çay* şiirinde yuva tanımına paralel bu mekânları ve onların yerini alan samiyetten uzak apartman mekânlarını unutma kavramıyla birlikte ele almaktadır:

“Neden bazı şeyleri pek çabuk unuturuz
Çünkü apartmanlar o evlerin yerinde” (Necatigil, 2009, s. 93).

Diğer yandan Necatigil’in şiirlerinde görülen sınıf ayrımı sorunu *Dışarda* şiirinde de ele alınmaktadır. Şiirin ait olduğu döneme ait modernleşme olgusuyla birlikte gelen sosyal değişimlerin etkileri incelenilmektedir. Zor durumda olan birey için sınıf farkını yüzüne vuran sokaklardan kaçınmak için sığınılan mekân olarak tek yer evlerdir:

“Alay eder küçümser eziliriz girsek
Hep paraya saygı camlar
Camların ardı sırnaşık kirli
Yapışkan çarpar
Evimize gidelim” (Necatigil, 2009, p. 122).

İlhan Berk de modernleşmeyle kent ve toplum üzerinde yaşanan dönüşümlerle birlikte evlerin ve bireylerin yaşadığı değişimleri şiirlerinde betimlemiştir. Modernizmle beraber artık köy yaşamı, köy evleri artık modernleşen topluma ait öğeler değildir. Modernizmin yanında bireyin hayatına dahil olan kapitalizmin kurduğu hâkimiyetle artık insan gücünün yerini makineler almıştır. Makineleşmeye yenilen köy halkı çalışmak için iş bulabilecekleri şehre yönelir. Aile bireyini kaybeden kişiler ıssızlaşan evde yaşamlarını sürdürmek mecburiyetinde kalırlar. Bunun sonucu olarak da evler mutsuzluk yayan mekânlar olarak İlhan Berk’in şiirlerinde yer alır:

“İnsanlar çekip gitmişlerdi,
Çocuklar, kadınlar, hayvanlar çekip gitmişlerdi.
Tarla fareleri çekip gitmişlerdi.
İnsanları çekip gittikleri evin içinde bir düşüncedir almıştı
(...)
Bir rüzgâr esmiş, elmaları, kayısıları süpürüp gitmişti
Evin önündeki güneşi
Avlunun karıncalarını
Süpürüp gitmişti
Sanki.”
(...)
İlkin kadınlar anlamışlardı gurbet vardı adamlara

Kadınlara, çocuklara adamlarsız yaşamak vardı.
Odalara, evin karıncalarına bir ıssızlık (Berk, 2003, s. 135-136)

Modernleşen, değişim geçiren kentlerde kalabalıklar içinde yaşam mücadelesi veren birey, giderek büyüyen ve gelişen kentte sayıları giderek artan apartmanların içlerinde ezilip boğulmaktadırlar. Modern kentlerde dönüşüme uğrayan yapılar geçmişte bireyin yaşadığı mekânlarla tezat oluştururlar:

“Işıklar, yüksek evler, büyük şehirler
Karınca gibi insan kaynaşan iskeleden
Bir mavna karpuzu nasıl kaçırdıklarını bilirim.
Şehri bir anda boşaltışlarını, sır oluşlarını bilirim” (Berk, 2003, s. 29).

“Ben yirmi yıl şehirlerin sonsuz uyanışlarını seyrettim
Sabah akşam asker şarkılarıyla yatanlarını kalkanlarını
biliyorum
Bıçak gibi apartmanlar, hastaneler, bankalar şehrin uykusunu
Böler” (Berk, 2003 s. 30)

“İnsanlar sokak sokak çarşı çarşı ev ev
insanlar sırt sırta omuz omuza verip durmuşlar
Boyunları bükük
Yorgun asabi kederli kindar” (Berk, 2003, s. 41)

Ev-Sokak Arasındaki Çatışma

İlhan Berk ve Behçet Necatigil şiirlerinde mekân olarak evler öne çıkarken birey ve yaşamında ayrı düşünilemeyen sokaklar ve kent yaşamı da şiirlerde yerini almıştır. Evle sokak, şehir; dışla iç arasında sürekli bir etkileşim, iletişim, geçişlilik ve geçirgenlik, durmayan bir akış söz konusudur. Ev kimi zaman sınırlayıcılığı, duvarlarıyla bir engel, baskı unsuru olarak da yer alır şiirlerde (Susam, n.d.). *Ölü Çizgi* şiirinde Necatigil bireye ait her duygunun yaşadığı mekâna da etki ettiğini “Bir zehir birikir odalara” dizeleriyle vurgulamaktadır. Birey günlük yaşamına ilişkin deneyimlediği her duyguyu, düşünceyi yaşadığı mekâna yansıtır. Bir nevi bireyin evi ile kurduğu bağı simgelemektedir. Her ne kadar bireyin deneyimlediği tüm olumsuzluklar yaşadığı mekânda birikse de birey yine de bu mekânı terk etmek, sokaktaki akışa dahil olmak istemez. Her türlü olumsuzluğa rağmen ev bireyin sığındığı mekân olarak hizmet eder:

“Bir zehir
Birikir odalara
Almaz ki veresin rüzgâra
Rüzgâr deli değil.”
(...)
Sokaklar seslenir, akpak, temiz:
- Hadi gel, avunursun!
Bütün sokaklardan öğrenirsiniz,
Avunmak şöyle dursun” (Necatigil, 2009, s. 83-84)

Bir diğer şiirinde Necatigil evlere karşı takındığı genel tutumun aksine sokağı, eve tercih eder, sokaktaki umursamaz hayata dâhil olma ihtiyacı hisseder. Benzer şekilde evin bunaltıcı etkisinden kaçınıp sokak ve evin dışını tercih ettiği diğer örnekler de bulunmaktadır. Ev koruyucu bir sığınakken bunaltıcı bir hücre, sokaktan kaçış noktası iken bireyin huzuru sokakta aramasına neden olan bir mekân haline dönüşmektedir:

“Elleri boş gezenler, benim için de gezin!
Kollarım koşturdu.
(...)
Odalardan birinde azıcık oturdum,
Yine yol göründü.
Evime bir varsam!
Elleri boş gezmek akşamüstü ...
Sevincimden uçardım ben olsam!” (Necatigil, 2009, s. 105-106)

Necatigil her ne kadar evler şairi olarak anılsa da her varlığın karşıtıyla var olduğu fikrinden uzaklaşmak istemez ve evleri ilk şiiirlilerinden itibaren sokakla, kentle arasındaki çatışma üzerinden işler. Evin sorumlulukları altına ezilen birey için bu çatışmada kazanan taraf dışarıdaki akışkan hayatı sembolize eden sokaktır. Çünkü sokaklar evin bunaltıcı tutumunun aksine renkli ve arzu edilesi bir imaja sahiptirler:

“Bir sokağa çıkmayın, bozulur bunca büyü,
Yavan yavan ev size.
Hayalınız kuytu ve küflü.
Sokaklarsa aydınlık, taze.

Ayartıcı caddelerin eseri.
Zalim gelişleriniz.
Evde size uzanacak elleri
İtmek istersiniz.

Haince sokaktan dönüşünüz.
Sisli, karda...
Çünkü başka yaşayışlar gördünüz
Dışarda.

Sokağa çıkarken dikkat,
Sokaklarda esen rüzgâr çünkü.
Rüzgârlarla eve dönmek saçma,
Ev dar çünkü” (Necatigil, 2009, s. 96).

Diğer yandan İlhan Berk’e göre evler yalnızlık ve sessizliğin hüküm sürdüğü mekânlar olarak *Evler* şiirinde ortaya konulmaktadır. Ona göre ev bağnazdır, bunaltıcıdır, evde hayat son bulmaktadır. Bu yüzden bireyin ait olması gereken mekân ev yerine sokaktır:

“I
Ev içleri
hey
ev içleri (Berk, 2003, s. 1115)

IV
Bağnazdır
ev.
evde yaşam
yiter.

VII
Yüktür her şey

evde.

VIII

Ev

hep

dışta kalmıştır.

dışarı çıkın” (Berk, 2003, s. 1417-1418).

Behçet Necatigil ve İlhan Berk, gündelik hayattaki değişimler, sıradan insanın yaşadığı sıkıntılar, evlerle birlikte somutlaşan iç-dış arasındaki çelişki, geçmişte yaşanan evlere ilişkin duyulan özlem gibi modern şiirin sorunlarını ortak bir nokta olarak ele almışlar ve modernizmin doğurduğu sıkıntıları şiir anlayışlarının merkezine yerleştirerek evler üzerinden bu şiirlerinde yansıtılmışlardır. İki şairin de geçmişlerine ve yaşantılarına ilişkin oluşturdukları bellekler ve yaşanan değişimlerle birlikte elde ettikleri tecrübeler neticesinde kimliklerinin bir parçası olan mekânlar olan evlere karşı duydukları huzursuzluk, kaçınma, mutsuzluk, geçmiş mekânlara duyulan özlem, arayış gibi durumlar şiirlerinde ortak temalar olarak yer bulmuşlardır.

Evi Oluşturan Unsurlara Yaklaşımlar

İlhan Berk ve Behçet Necatigil şiirinde, evlerden, odalara, odalardan evin diğer unsurlarına, eşyalara doğru gittikçe minimalleşen, en basit bir eşyaya bile başka bir hassasiyetle yaklaşan ince, içe dönük bir şair tutumu ile karşılaşılmaktadır. Şairler, şiirlerinde, evi oluşturan parçalara çeşitli anlamlar yükleyerek şahsi hikâyeden bütün insanlığa evrilen bir şiir anlayışı oluşturmaya çalışır. İnsanın günlük hayat dekorunu teşkil eden herhangi bir elemanı sembolleştirirler. Bu sembollerle toplumsal yaşam arasında ilişki kurmaya çalışırlar (Gökalp, 1992).

Ev ve eve ait nesnelere, eşyalar, insanın geçmişini ve geleceğini koruma altına alır ve insanın mekândaki fiziksel varlığını bünyesinde barındırır. Nesnelere insan belleği, anıları ve en genel anlamda yaşamıyla olan yakın ilişkisi birey ve nesne arasındaki ilişkinin de kaynağını oluşturmaktadır. Bu anlamda da eşya olmanın dışında da bir anlam hatta bir canlılık atfedilen nesne birey tarafından daha fazla benimsenir. Bunun temelinde nesnelere de insanın geçmişine, anılarına sığınaklık etmesi yatmaktadır. Böylece içinde bireyi ve eşyayı barındıran mekân insanı üç zaman boyutunda da –geçmiş, gelecek, an– korumuş olmaktadır (Demir, 2011). Necatigil de şiirde bu nesne ve birey arasındaki ilişkiye vurgu yapmaktadır. Eve ait her türlü nesneye anlam kazandıran aslında bireyin o ev içindeki varlığıdır. Birey kullandığı eşyalara, nesnelere anlamlar yükler, iç dünyasını bu öğeler üzerinden yansıtır bir anlamda olarak can verir. Bireyin olmadığı mekândaki her nesne sadece fiziksel olarak varlıklarını sürdürmektedirler:

“Bir gün giderler de kalırsanız yalnız

Eski odalarda gece

Bir saat gibi durmuş sabahtan

Her şey onlar gidince.

Bir garip boşalışla cansız

Uzaklarda şimdi

Ayna önünde resimler

Eşyalar, ellerinin değdiği.

Yüklenen sessizlikte radyo

Şen şarkılar hepsi de üzüntülü

Duyduğunuz derinlerde bir ses

Gidenlerin götürdüğü.

Anladımız neymiş kattıkları

Perdeler çiçekler ışık hava su

Ancak onlar varken

Sizi yaşatıyordu” (Necatigil, 2009, s. 152)

Diğer yandan, bireyin ölümüyle birlikte iç mekânın kazandığı tüm anlamlar, duygular yitilir. Evin terk edilmesi, evden uzaklaşılmasıyla artık eve ilişkin bir yabancılaşma ortaya çıkmaktadır. Ev kullanıcısıyla varlığını sürdürür, anlam kazanır. Şiirde kapı da bu iki durum arasındaki geçişi simgelemektedir. Kimse tarafından açılmayan kapı, kullanılmayan, girilmeyen ev ölmeye mahkumdur, fiziksel var oluşunun ötesine geçemez:

“Ölüm
Kapanması bir evin.
Rahat mıydık
Girdikçe
Yakınları.
Sürgün sevgiler
Dışarda açardı
Kurudu
Ev boşaldı” (Necatigil, 2009, s. 295)

Mekâna anlam kazandıran, onun içinde ya da etrafında yer alan nesnelere bu noktadan bakıldığında evin mimari yapısı ve bu mimarinin uyandırdığı çağrışımlar da insan psikolojisi açısından oldukça önemlidir (Demir, 2011). Her evin sahip olduğu mimari, sosyal ve ekonomik koşullar nedeniyle kendi içinde farklılıklar barındırır da Berk, evin sahip olduğu en temel öğeleri vurgulayarak her bireyin sahip olduğu ev figürünü aslında toplum için birleştirici bir metaforik kimlik olarak sembolize etmektedir. Şiirde evin fiziksel ayrıntılarına dikkat çekerek bir anlamda eve ilişkin duygulardan, bakış açılarından da söz eder. Berk, ev mekânının barındırdığı mutluluk, sevinç, sessizlik, huzursuzluk gibi kavramların bütünüyle ilgilenmektedir. Bu yaklaşım da aslında evin yalnızca fiziki varlığıyla değil soyut, psikolojik varlığıyla da birey üstünde etkisi olduğunu öne sürer:

“Bir dikdörtgen (dikdörtgenin girmediği yer var mıdır?)
Bir küp de diyebiliriz. Her yüzü dördül, durağan, sessiz.
Bir kapalı kutu da bütün kapalı kutular gibi de içine dönük, kapalı.
Yani duvarlar, kapılar (ki bilinmeyene açılırlar) merdivenler, pencereler (ki bizim görmediklerimizi görürler);
Yani odalar (ki düş üreticileridir), sofalar, yataklar (tinlerimizin esrik arşidükleri);
Yani balkonlar (ki uzam avcılarıdır), sandalyeler, dolaplar, masalar;
(...)
Ve evin kendisi.
Ev ki ayrıntıdır (Tanrı da ayrıntılardadır).
Susmalar, küçük sevinçler, küçük acılar, küçük konuşmalar,
yalnızlıklar...” (Berk, 2003, s. 1403)

Ev şiirinde Berk evin varlığını en temel yaklaşımlarla ele alır ve genel kavramlar aracılığıyla açıklamaya çalışır. Eve ilişkin betimlemesine evin fiziksel varlığını tanımlayarak başlar. Eve ilişkin öğelerden bahseder ve evin iç mekânını oluşturan diğer nesnelere aldığı referanslarla incelemeye devam eder. Eve ait olan her türlü nesneye, donatıya vurgu yapar. Bir nevi okuyucuya evi en baştan tanımlar:

“Duvar
Kapı
Pencere
+ _____
EV

Anladımız konu ev” (Berk, 2003, s. 1403)

Ev mekânın bir parçası olarak, odanın mekânsal yansımalarını ve eve ilişkin diğer mekânsal olguları, dış mekânla evin kesişim noktaları olan bahçe, balkon gibi eve ait mekânlar İlhan Berk şiirlerinde kendine yaygın olarak yer bulmuştur. Bir mekân olarak oda, eve göre daha öznel bir alandır. Ayrıca, bireyin en fazla nüfuz ettiği, varlığının en çok hissedildiği odalar fiziksel oluşunun dışında, başlı başına anlam sahibi mekânlardır. Şiirde oda ona sahip olan bireyin tüm dünyası haline gelir aynı zamanda ruhsal durumun da yansımaları olmaktadır:

“Odadır, ev.
Bir ada.
(Kendi halinde)
Bir içe çağrı.
Kapalılığa, yalnızlığa övgü
Ama biz bir evi görürüz hep.
Oysa ev seyircidir.
Gezinir, yokmuş gibi yaşar
Açar kapar kapıları
(...)
İnsan bir adadır.
Oda: Bir dünya” (Berk, 2003, s. 1541)

Berk’in şiirlerinde evin en temel yapı elamanlarından olan pencere sembolik anlamlarla yer almaktadır. Şiirde ev içi mekânların dış dünyayla iletişim kurmasını sağlayan mimari öge olarak pencere için, eve ilişkin kurduğu denklemi yineler. Pencere evin dünyaya açılan gözü olarak betimlenir:

“Ev
Yaprak
- _____
Pencere

Her denklem çözümü öngörür.
Öyleyse: PENCERE
Bir göz (her şeyi ayraç içine alan).
Çitleyen, kodlayan, dondurup bırakan.
Bir imge avcısı.
Evin neresinde olursam dışarısını daha iyi görürüm diyordur.
(Pencere görünümünün kendisi için olduğuna inanır.)
varlığını da boşluğa borçludur pencere.
Dünyayı önüne almıştır.
(Önüne bakar pencere.)” (Berk, 2003, s. 1437)

Evin bir diğer mekânsal ögesi olan ‘kapı’ kavramı da Berk’in şiirlerinde yer bulmuştur. Berk şiirde kapıyı evle bir bütün olarak ele almıştır. Kapı dışarıdaki yaşamla iç mekân arasında sınır noktası oluşturur bireyin sosyal yaşamla arasındaki ilişki üzerinde egemenlik kurar:

“Dünyada kapıların egemenliği üstüne başka
egemenlik yoktur.
Kapıdır, ev.
Önce kapı, sonra ev.
Ta baştan bunun ayrımındadır. Bütün önlemleri de bunun için

almıştır (bir kapı olarak).
Hem ev adını, varlığını ne denli sınırlarsa sınırlasın kapısız, ev
Olamaz” (Berk, 2003, s. 1428)

“Kapısız ev yoktur.
Her şey kapıdan gelir, kapıdan geçer.
Kapı kendi adına vardır.
Kapı = ev” (Berk, 2003, s. 1428-1429)

Ev, kapı, oda gibi mekânların birbirine açıldığı için, eşik bir mekân başka bir mekâna fiziksel bağlantı
objesi olarak hizmet eder. Berk şiirinde eve ait bir element olan eşikğin önemini vurgular ve imgesel
anlamlarıyla yer verir:

“I
Eşik
evin küçük tanrısı.
Bilinmeze,
açılır eşikler.
II
Evden uzaklaşmadır
eşik.
(Uzantısında göğün.)
III
Eşik, bir başka yerdir” (Berk, 2003, s. 1453-1454)

Diğer yandan, şiirde mekânsal bir eleman olarak duvar evin sınırlarını oluşturan, kullanıcısının
özelini muhafaza eden, dış dünyadan gelebilecek tehlikelere karşı iç mekânı koruyan, aynı zamanda
sınırlayan egemen bir mimari öge olarak betimlenmektedir. Öte yandan mahremiyeti çağrıştıran duvar,
gizliliği de vurgulamaktadır. Evin iç mekânına ilişkin ilgi uyandıran bir öge olmasının ötesinde ev fikrinin
temelinde yer alan mimari elemandır:

“Ev duvardır biraz.
Duran bir şey diyebiliriz ona.
Ama yalnız durmakla da kalmaz.
Böler, keser, kapatır (kapatmaktır işi).
Ama duvarı görmeyiz, bilmeyiz biz.” (Berk, 2003, s. 1441)

“Varlıkların tarihinde
(varlıkların tarihi belirsizlikler tarihidir) tek başına bir anlamı
yoktur sanki duvarın.
Hemen evi çağrıştırır.
Onsuz varlığı nerdeyse kuşkuludur.” (Berk, 2003, s. 1441-1442)

İç mekânların dış mekânlarla çakışma yerleri olarak balkonlar şiirde kendine yer bulmuştur. Mekânsal
olarak evin bir parçası olsa da balkon evden bakış açısıyla uzak bir mekân olarak değerlendirilebilmektedir.
Evlerin dış dünyayla kesişim noktası olan balkonlar, bir nevi dış mekâna ait olmakla birlikte evle tezat bir
mekân ögesi olarak da düşünülebilir:

“I
Balkon,
kendini kozmos bilir.

(...)

III

Balkonlar,
gözü evlerin.

IV

Balkonları hiç anlamamıştır,
evler.

V

Balkon,
alkolik çocuğu
evin” (Berk, 2003, s. 1461).

Bir diğer evle ilgili mekânsal öğelerden olan bahçe evlerle kıyaslandığında, ev ne kadar kapalı, gizemli, öznel olarak var olurken, bahçe tümüyle açıklık ve sosyallik ile bağdaştırılmaktadır. Berk’e göre ev iç mekânları yalnızlık ve sessizlik mekânları olurken, bahçeler hayat içindeki akışın, özgürlüğün alanları olarak betimlenmektedir. Şiirde bir nevi kamusal alanla özel mekânın kesişimi olarak hizmet eden bu mekânlar bir yandan da bireyin psikolojik durumlarının da yansıması olarak yer alırlar:

“Ta baştan özgürlüğü seçmiştir bahçe.

Ev ne denli kendini öne çıkarırsa çıkarsın, evi silmeyi bilir.

- Ben bahçedeyim! der.

Kendi dili, tarihi, coğrafyası vardır.

Kendine özgü düşünceleri olduğunu da biliyoruz (bahçeye
biçim veren de bu düşüncelerden başka bir şey değildir).” (Berk, 2003, s. 1449)

“BAHÇEYİ GEÇİNCE GÖRÜRÜZ EVİ.

Bahçe ile evi karşılaştırırsak evin çizdiği grafiğin kapalılığına,
tutuculuğuna (ev diktacıdır, diktayla yaralıdır) karşı bahçe alabildiğine
açıktır.

GİZLİLİKTEN TİKSİNİR

Sesle doludur bahçe.

Yüzü sokağa taşar.” (Berk, 2003, s. 1449-1450)

Şairler, evi oluşturan odalar, balkonlar, duvarlar, pencereler, eşikler gibi mimari birimler üzerinden ev içi mekânları şiirlerinde ele almışlar ve eve ilişkin birimler üzerinden bu mekânların hissettirdiklerini ve deneyimlerini betimlemişlerdir. Her biri kendi içinde bireyin iç dünyasına ait izler taşımakta ya da onların somut yansımaları olarak ortaya konmaktadır. Her iki şair de eve ait olan her öğeye ve ona anlam yükleyen bireyle ilişkisi üzerinden anlamlar kurarak bir şiir anlayışı oluşturmuşlardır. Böylece bireyin yaşamını tamamlayan her sıradan obje, mimari öğeyle bireyin kişisel yaşamı ve toplumsal yaşamla arasındaki etkileşimleri tanımlamaktadırlar.

Sonuç

Mekân ve birey hiçbir zaman bir diğerinden ayrı olmamıştır. Bir özne olarak bireyin günlük hayattaki deneyimleri yaşadığı mekândaki deneyimleri ile yakından ilişkilidir. Edebiyat-mimarlık ilişkisi bu noktada önemli bir role sahiptir. Edebiyat, bireylerin mekânla kurdukları ilişkileri, toplumdaki değişimlerin birey üstündeki etkileri gibi hususlarda dönemsel kaynak olarak görülebilmektedir. Mekânlar ruhsuz nesnelere ve cansız materyallerden oluşan nesnelere bütünü değildir. Mimari mekânların bireyin kültürünün, yaşamının, belleğinin, hayallerinin biçimlenmesinde büyük ölçüde etkisi vardır. Bireyin dünyada varlığını tanımlamaya anlamlandırmaya başladığı ilk mekân olan evin önemi, bireyin yaşadığı toplumdaki

modernleşme, kentleşme gibi geçirdiği değişimlerin etkileri, mekânlara ve kullanıcılarına yansımaları bu şiirsel imgeler içinde gizlidir. Şiirde mekân, şairin sahip olduğu gerçek ya da imgesel deneyimlerine dayanarak ortaya çıkmıştır. Şiirlerde betimlenen her mekân sembolik anlamlar taşır.

Mimari mekânların şiir üzerinden okunması amacıyla İlhan Berk ve Behçet Necatigil şiirlerine bakıldığında aynı dönemde farklı şiir anlayışlarını benimsemiş olmalarına rağmen, bireylerin mekânlara ilişkin bakış açıları ve kullanım amaçlarıyla ilgili dönemsel okuma yapmak mümkün olmaktadır. 1950-1960'lı yılların Türkiye'sine ait manzara, bireysel ve toplumsal yansımalarına bu iki şairin çalışmaları üzerinden ulaşılabilmektedir. Şairlerin evlerle kurdukları ilişkilere bakıldığında, evi sıkıntı ya da huzur mekânı olarak ele almaları aslında dönemin yaşam şartlarının yansımaları ve kentleşme, sanayileşme, modernleşme kavramlarına karşı şairlerin bakış açılarına ilişkin izler tespit edilmektedir. Modern çağın etkileri mekânsal ölçekte apartmanlar, sokaklar ve kent yaşamıyla bireyler arasındaki ilişkide karşılığını bulmaktadır. Ayrıca şairler bireylerin psikolojik durumlarının yansımalarını da yine mekânsal olgularla ele almış ve mekân ve mekâna ait diğer unsurlar üzerinden betimlemişlerdir. Şiirlerde belli bir dönemin betimlemesi olarak bu mekânlar, modernizmin, değişimlerin kullanıcılar üzerindeki etkisini incelemek için faydalı kaynaklar olarak ele alınmıştır.

Kaynakça

- Aydın, M. F. (2016). *İkinci Yeni şiirinde bir mekân poetiği: Oda ve duvar metaforu* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Fırat Üniversitesi, Elâzığ.
- Bachelard, G. (1996). *Mekânın poetikası* (Çev. A. Derman). İstanbul: Kesit Yayınları.
- Badanka, C. (2019). *Haydar Ergülen şiirinde ev imgesi* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Bartın Üniversitesi, Bartın.
- Benjamin, W. (1999). *The arcades project*. Cambridge, Massachusetts, London: Harvard University Press.
- Berk, İ. (2003). *Toplu şiirler*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Berman, M. (1983). *All that is solid melts into air: The experience of modernity*. New York: Verso.
- Bertram, C. (2012). *Türk evini hayal etmek: Eve dair kolektif düşünceler*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Demir, A. (2011). *Mekânın hikâyesi hikâyenin mekânı: Türk hikâyesinde mekân (1870-1922 dönemi)*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Eren Estekanchi, H. (2018). Orta sınıf insanın sesi olarak Behçet Necatigil şiiri. *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 01(38), 231-250.
- Gökalgı, G. (1992). *Behçet Necatigil'in şiirlerinde aile* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Gökalgı-Alpaslan, G. (2003). Behçet Necatigil'in şiirlerinde mekânın poetikası. *Türkbilig/Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 4(5), 29-44.
- Grafe, C., Havik, K. ve Maaskant, M. (2006). Architecture and literature: Reflections, imaginations (Editorial). C. Grafe, K. Havik, M. Maaskant (Eds.), *Architecture and literature* (pp. 3-7), *OASE*, 70. Rotterdam: Nai Publishers.
- Heidegger, M. (1971). Building, dwelling, thinking. In M. Heidegger (Ed.), *Poetry, language, thought* (pp. 143-163). New York; Toronto: Harper & Row.
- İlhan, A. (2019). Mekân algısı ve şiirsel mekânın kaybı. *Ek*. Erişim: <https://www.ekdergi.com/mekan-algisi-ve-siirsel-mekanin-kaybi/>
- Mezei, K. ve Briganti, C. (2012). Literary spaces. In Mezei, K. ve Briganti, C. (Eds.), *The domestic space reader* (pp. 321-323). Toronto: University of Toronto Press.
- Narlı, M. (2014). *Şiir ve mekân*. İstanbul: Hece Yayınları.
- Öztekin, Ö. (2016). *XIX. yüzyılda İstanbul: Kent mimarisini şiir üzerinden okumak*. İstanbul: Ürün Yayınları.
- Necatigil, B. (2009). *Şiirler-bütün yapıtları*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Satış, K. G. (2019). *İlhan Berk'in şiirlerinde mekân incelemesi* [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. İstanbul Kültür Üniversitesi, İstanbul.
- Susam, A. (n.d.). Bir iç avlu: mekân olarak Behçet Necatigil şiiri. Erişim: https://www.academia.edu/36808832/Bir_İç_Avlu_Mekân_Olarak_Behçet_Necatigil_Şiiri
- Şişmanoğlu, Ş. (2003). *Behçet Necatigil ve şiirin ev hali* [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. Bilkent Üniversitesi, Ankara.
- Thomson, S. (2004). Places within and without: Memory, the literary imagination, and the project in the design studio. In E. Bastéa (Ed.), *Memory and architecture* (pp. 317-329). Albuquerque: University of New Mexico Press.

Tümer, G. (1981). *Mimarlıkta edebiyattan neden ve nasıl yararlanmalı? (Aragon'un Paris köylüsü üzerine bir örnekleme)* [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. Ege Üniversitesi, İzmir.

Yener, A. G. (2015). Şairlerin mekânla ilişkileri üzerine notlar. *Karabatak*. Erişim: <http://www.karabatakdergisi.com/poetika/sarlern-mekânla-lskler-uzerne-notlar>